

Rolien Sasse,
Hedy D'Ancona en
Anne-Floor Dekker

“Maatschappelijke organisaties zijn de wortels van de democratie”

Tegenspraak staat onder druk. Dat concludeert ook het College voor de Rechten van de Mens in zijn jaarrapportage: maatschappelijke organisaties voelen steeds minder ruimte om hun stem te laten horen. Aan de keukentafel van activist Hedy D'Ancona gaan Rolien Sasse, directeur van vredesorganisatie Pax, en Anne-Floor Dekker, directeur van WO=MEN, het Nederlandse genderplatform, met elkaar in gesprek over de krimpende ruimte voor tegenspraak.

Hoe hebben jullie de ruimte voor tegenspraak de afgelopen jaren zien veranderen?

“De invloed van het maatschappelijk middenveld is afgenomen. Dat hangt vooral samen met een overheid die een andere koers vaart en kennelijk ook niet beïnvloed wil worden,” zegt Hedy D'Ancona, boegbeeld van de tweede feministische golf en oud-minister. Ze wijst op de grote Rode Lijn-demonstraties in Den Haag, waar tienduizenden mensen meeliepen. “Zo'n enorme opkomst en dan geen enkele reactie van de regering. Vroeger werd je het niet altijd eens, maar er was tenminste erkenning. Nu worden demonstranten genegeerd. Dat is gevaarlijk: wie niet gehoord wordt, zoekt andere wegen om een reactie los te krijgen.”

Rolien Sasse herkent die omslag. “In het verleden werd je als organisatie uitgenodigd om te reageren op beleidsplannen. We leverden tegenwicht en dat maakte beleid sterker. Nu krijgen we bij subsidies te horen: lobby mag niet. Als we de staat aanklagen omdat zij haar eigen wetten schendt wordt dat nu eerder als ondermijning ervaren. We merken uit reacties dat de overheid tegengeluid ingewikkeld vindt.”

Hoe ervaren jullie de ruimte om als organisatie te reageren op beleid of wetgeving? Zijn daar verschillen in?

“Niet het gehele maatschappelijk middenveld krimpt. Het gaat opvallend vaak om organisaties die werken rond mensenrechten, gendergelijkheid, vluchtelingen of klimaat,”

“Sommige ambtenaren adviseren ons om het woord ‘activist’ niet meer te gebruiken.”

zegt Anne-Floor Dekker. WO=MEN verenigt tientallen organisaties en honderden individuen die zich inzetten voor gendergelijkheid en vrouwenrechten, zowel in Nederland als daarbuiten. “Onze organisatie werd in de Kamer expliciet genoemd als ‘lobbyclub’ die geen steun meer verdiende. Dat is niet neutraal beleid, maar doelbewust kritische stemmen buitensluiten. Terwijl juist deze organisaties vaak een onderbelichte groep vertegenwoordigen.”

D'Ancona noemt het “verontrustend” dat de mogelijkheid om te reageren vaak afhangt van de bereidheid van een minister of kabinet. “Vroeger werd er nog geluisterd naar de kritische noten van het maatschappelijk middenveld, ook al was men het niet altijd eens. Nu lijkt die tegenspraak al snel te worden weggezet alsof het ondermijning is. Dat is een gevaarlijke ontwikkeling.”

Wat doet de toon van het politieke en publieke debat met jullie werk?

“Het woord ‘activist’ wordt bijna gezien als vies,” zegt Dekker. “Sommige ambtenaren adviseren ons soms om dat woord niet meer te gebruiken.”

D'Ancona knikt instemmend. “Activist wordt steeds vaker in één adem genoemd met extremist. Dat maakt ▶

“Als consultatie niet meer vrijwillig plaatsvindt, dan moet je zeggen: we eisen een plek aan tafel.”

mij bezorgd, want daarmee wordt maatschappelijk engagement in een verkeerd daglicht geplaatst.”

De effecten daarvan ziet Sasse in de praktijk. “De hardheid waarmee wordt gesproken over activisme en over mensen met een andere mening dan de huidige regering, dat werkt heel intimiderend voor mensen om zich aan te sluiten. Tegelijkertijd stemt het hoopvol dat de opkomst bij de Feminist March en de Gaza-demonstraties zó groot was. Mensen maken zich zorgen en het aantal demonstranten neemt toe.”

Leidt dat klimaat misschien ook tot vormen van zelfcensuur binnen jullie organisaties?

Sasse schudt beslist haar hoofd. “Bij ons hebben we afgesproken: dat doen we niet. We laten ons niet intimideren, ook al is het klimaat harder geworden. Ik krijg veel reacties van mensen: ‘wat dapper dat je dit zegt’. Dat laat zien dat er mensen zijn die zich wel degelijk geïntimideerd voelen en aangeven liever stil te blijven uit vrees voor hun relatie met de overheid.”

Dekker vult aan: “Ik merk dat organisaties soms geen handtekening onder een gezamenlijke brief durven zetten, uit angst dat de deur naar het ministerie dichtgaat.” Het gevolg is dat kritische geluiden zo minder vaak gehoord worden.

Wat gebeurt er als de mogelijkheid tot consultatie ontbreekt, of jullie stem simpelweg wordt genegeerd?

“De wegen zijn er nog,” zegt Dekker. “Je kunt altijd proberen deel te nemen aan consultaties, demonstreren of naar de rechter stappen. Alleen wordt het voor bepaalde organisaties steeds moeilijker gemaakt. Het wordt je kwalijker genomen dat je kritisch bent. Daarom helpt het om je te verenigen met anderen en samen op te trekken.”

“Je moet ook de ruimte blijven nemen. Anticiperen op het feit dat die ruimte er misschien niet is, of je toon aanpassen, maar mensen moeten eraan gewend blijven dat je je uitspreekt en het debat voert,” zegt Sasse.

Wat moet er veranderen om de ruimte voor tegenspraak te beschermen?

“Het moet wettelijk verankerd zijn,” vindt D’Ancona. “We hebben in Nederland geen wetgeving die het verplicht maakt om maatschappelijke organisaties te raadplegen bij belangrijke beslissingen. Niets is erger dan genegeerd te worden. Als die consultatie niet meer vrijwillig plaatsvindt, dan moet je zeggen: we eisen een plek aan tafel.”

“Voor mij is het fundament,” zegt Sasse, “dat democratie meer is dan eens in de vier jaar stemmen. Burgers moeten zich kunnen organiseren en gehoord worden. Zonder maatschappelijk middenveld verschaalt het debat en neemt polarisatie toe.” “Het zijn de wortels van de democratie,” vult D’Ancona aan. “Als je die wortels eruit rukt, valt de boom om. Slordig omgaan met die basis is een regelrechte aanval op de democratie.”

Dekker wijst op het belang van onderwijs. “We hebben decennia lang vooral mensenrechten geëxporteerd, maar intern nauwelijks geïnvesteerd in kennis over waarom we gelijke rechten willen. Jongeren moeten begrijpen waarom een democratie zo belangrijk is, waarom maatschappelijke organisaties en persvrijheid onmisbaar zijn.”

Waar hopen jullie over een paar jaar te staan?

“Ik hoop dat de diversiteit van stemmen dan weer als kracht wordt gezien, niet als bedreiging,” zegt Sasse.

Dekker sluit zich daarbij aan: “Dat bestuurders vanzelfsprekend verschillende perspectieven horen, óók als ze die niet allemaal overnemen. En dat er bij de overheid en politici een stukje bewustzijn is dat maatschappelijke organisaties en de stemmen van burgers een fundamenteel onderdeel zijn van een gezonde democratische rechtsstaat.”

D’Ancona benadrukt dat de overheid hierin een verantwoordelijkheid draagt. “Het is niet genoeg om organisaties slechts te tolereren. De overheid moet actief ruimte maken voor inspraak en tegenspraak, juist omdat die essentieel zijn voor de democratische rechtsstaat.” ●

Lees de volledige jaarrapportage van het College voor de Rechten van de Mens [hier](#).